

HAANJA VALLA ARENGUKAVA

2014-2022

Hää tullaq, hää ollaq, kipõt olõ-i kohegi

Haanja 2014

Sisukord

Sissejuhatus	3
Haanja valla iseloomustus ja arengut mõjutavad suundumused	5
Arengut suunavad Haanja valla dokumendid	10
Visioon	11
Üldeesmärk.....	11
Valdkondade eesmärgid	14
1. Asukoht, asustussüsteem ja rahvastik.....	14
2. Ettevõtlus ja infrastruktuur.....	14
2.1. Maakasutus ja ruumiplaneerimine	14
2.2. Ettevõtlus ja tööhõive	14
2.3. Teedevõrk ja ühistransport	14
2.4. Tehniline infrastruktuur	15
3. Sotsiaalne keskkond	15
3.1. Sotsiaalne kaitse ja tervishoid	15
3.2. Haridus	16
3.4. Kodanikuühiskond ja külaliikumine	17
3.5. Avalik kord ja turvalisus.....	17
4. Puhkemajanduslik ressurss ja turism.....	18
4.1. Puhkemajanduslik ressurss	18
4.2. Turism.....	18
5. Kohalik omavalitsemine.....	18
Arengukava täitmine ja täiendamine	20
Tegevuskava 2015-2018	21
Arengut mõjutavate suundumuste kirjutamisel on kasutatud:	31

Sissejuhatus

Arengukava on omavalitsusüksuse pika- ja lühiajalise arengu eesmärgid määratlev ja nende elluviimise võimalusi kavandav dokument, mis tasakaalustatult arvestab majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna arengu pikaajalisi suundumusi ja vajadusi ning on aluseks erinevate eluvaldkondade arengu integreerimisele ja koordineerimisele. Kohaliku omavalitsuse arengukava koostamisega püütakse luua sotsiaalselt ja majanduslikult elujõulist ning looduskeskkonnaga tasakaalus kogukonda.

Arengukavas määratletud strateegilised eesmärgid ning sõnastatud visioon aitavad igapäevaste otsuste tegemisel õigel sihil püsida. Eesmärkide püstitamisel ja tegevuste kavandamisel on eelkõige lähtutud valla elanike vajadustest.

Esimene Haanja valla arengukava koostati 1995. aastal. 2004. aastal koostati Haanja vallale uus arengukava mis määratles valla arenguvõimalused ja kokkuleppelised eesmärgid aastateks 2005-2014. 2011. aastal algatati "Haanja valla arengukava 2011-2019" koostamine, mis suuresti tugines 2004. aastal koostatud arengukavale. Igal aastal on arengukava tegevuskava üle vaadatud ning täiendatud.

Haanja Vallavolikogu 24. aprilli 2014 määrusega nr 8 algatati Haanja valla arengukava 2011-2019 muutmine ning tegevuskava täiendamine. Arengukava perioodi pikendatud aastani 2022.

Arengukava on üles ehitatud nii, et valla üldiseloostus ja arengukava koostamise hetkel (2014.aasta juuni) valitsenud olukorra kirjeldus, on arengukava lisas, et mitte liialt koormata arengukava. Eraldiseisva lisana on arengukava koostamist puudutav dokumentatsioon (laekunud ettepanekud, protokollid, teated jm). Arengukava sisaldab lisaks strateegilisele osale ka tegevuskava. Tegevuskavaga seotud eelarvestrateegia on koostatud eraldi dokumendina, nii arengukava kui eelarvestrateegia on aluseks valla eelarve koostamisel, kohustuste võtmisel, varadega tehingute tegemisel, investeeringute kavandamisel ning - taotlemisel.

Vastavalt Haanja Vallavolikogu 24.04.2014 otsusele nr 8, tuli volikogu alatistel komisjonidel esitada muudatusettepanekud arengukavasse 15. juuniks. Tähtajaks esitas oma kirjalikud ettepanekud volikogu alatine külaelu- ja arengukomisjon. Volikogu liikmetele saadeti arengukava materjalid tutvumiseks 15. mail 2014. 21. mail 2014 saadeti vallavalitsuse poolt kiri hallatavatele asutustele ja noortevolikogule, ettepanekuid arengukavasse oodati 15. juuniks. Kirjalikke ettepanekuid ei laekunud. Juunis 2014 viisid Tartu Ülikooli praktikandid läbi küsitluse Haanja valla elanike ja turistide seas ning küsitluse tulemusi on arengukava koostamise juures kasutatud. Küsitluse kokkuvõtte on arengukava lisas. 12. juunil 2014 korraldati arengukava teemal ühine arutelu vallavolikogu ja alatiste komisjonide liikmetega. Valla arengukava ja tegevuskava täiendamist on arutatud vallavalitsuse 9. aprilli 2014 ja 27. mai 2014 istungitel.

Haanja Vallavolikogu alatine sotsiaalkomisjon arutas arengukava 21. augusti 2014.a koosolekul ja vallavolikogu külaelu- ja arengukomisjon 3. juunil 2014 ning 25. augustil 2014.

Haanja Vallavalitsuse 29.08.2014 korraldusega nr 186 suunati Haanja valla arengukava 2014-2022 avalikule väljapanekule. Arengukava avalik väljapanek korraldati 3-17. septembrini 2014. aastal ja arengukavaga oli võimalik tutvuda valla veebilehel, vallamajas ning Haanja, Luutsniku ja Ruusmäe raamatukogudes.

Arengukava avaliku väljapaneku ajal ei laeknud vallavalitsusele ühtegi kirjalikku ettepanekut. Pärast 17. septembrit ja enne avalikku arutelu 25. septembril esitati vallavalitsusele kolm kirjalikku ettepanekut ja üks arvamus arengukava kohta.

Arengukava koostamise avalik arutelu toimus 25. septembril 2014, osalejaid oli 16. Arutelul vaadati läbi laekunud ettepanekud. Ettepaneku esitajad selgitasid oma ettepanekuid ning sellele järgnenud arutelu tulemused on arengukavas arvestatud.

26. septembril 2014 toimus Haanja Vallavolikogu eelarve- ja majanduskomisjoni ning külaelu- ja arengukomisjoni ühiskoosolek, kus teemaks oli Haanja valla arengukava.

Haanja valla arengukava on kinnitatud Haanja Vallavolikogu 09.10.2014. a määrusega nr 16.

Haanja Vallavalitsus tänab kõiki, kes arengukava valmimisele kaasa aitasid.

Haanja valla iseloomustus ja arengut mõjutavad suundumused

Haanja vald on 170 km² suur ja paikneb Võru maakonna kaguosas. Võru maakond ise on pealinnast kõige kaugemal asuv maakond. Haanjast on Tallinna 275 km, Riiga 220 km, Luhamaa piiripunktini Venemaa piiril 22 km ja Koidula piiripunktini 56 km. Haanja vallas on seisuga 1. jaanuar 2014 1136 elanikku. Haanja valla elanike arv on pideva langustendentsiga, vähenemine on tingitud eelkõige negatiivsest loomulikust iibest ja elanike lahkumisest Võrru, Tartu ja Tallinna, aga ka välismaale. Osaliselt kompenseerib seda küll sisseränne, rändesaldo on aga siiski pikaajaliselt negatiivne. Elukeskkonnast ja eneseteostuse võimalustest sõltub, kas küllalt arvukas vanusegrupp – noored 14 – 24, kes suures osas hetkel seotud õpingutega, seovad oma tuleviku püsivalt Haanja vallaga.

Valla elanikkond väheneb ja vananeb, pensionärid moodustavad 24,03 % elanikkonnast (273), puudega inimesi on 9%. Kolme aastaga on pensionäride osakaal rahvastikust tõusnud 2,3 % (2011. aastal moodustasid pensionärid 21,7%). Vananev elanikkond ja suur ülalpeetavate määr esitab järjest suuremaid nõudmisi sotsiaalvaldkonnale. Suureneb abivajajate hulk, sealhulgas lastega probleemsete perede hulk.

Rahvastiku vananemise, rahvaarvu mõõduka kahanemise ja langeva intensiivsusega rände foonil jätkub Eestis aeglane urbaniseerumine. Eesti üleriigiline planeering on seadnud eesmärgiks siduda tervikuks kompaktsed linnad, eeslinnad ja traditsioonilised külad, väärtustades kõiki elamisviise võrdselt ühepalju. Eesti rahvastik tervikuna väheneb ja vananeb, nooremas tööeas inimeste arv väheneb kõikides maakondades, keskmises tööeas inimeste arv püsib stabiilne ning vanemas tööeas inimeste arv suureneb. Noorema elanikkonna ja aktiivsema majandustegevuse koondumine linnadesse on ülemaailmne ning raskestimõjutatav protsess.

Just vanemas eas toimuval rändel on üha suurem mõju Eesti maakondlikule arengule, muuhulgas ka uute töökohtade tekkele teenindusmajanduses. Mitmetes toimepiirkondades on siiani hõive kahaneva konkurentsivõimega sektorites kõrge ning siire teenusmajanduse suunas aeglane. Haanja valla jaoks on oluline mõttekoht see, kuidas säiliks noorte side oma kodukohaga. Kodukohaga sideme säilimine toetaks olemasolevat trendi, kus vanuse edenedes ja linnadest taas lahkudes jõuaksid inimesed ringiga tagasi kodukohta. Haanja vallal tuleb sellega arvestada ning vastavalt kohanduda.

Ettevõtluskeskkond on Eestis riigi väiksusele vaatamata piirkonniti väga eripalgeline ja on vajadus ettevõtluskeskkonna ning tööhõive suurendamiseks läbi tõhusamate poliitikahoobade, milles osaleksid aktiivselt ka kohalikud omavalitsused. Tähtsad on omavalitsuse tegevused investeringute juurdemeelitamisel ja inimestes ettevõtliku vaimu kasvatamine. Piirkondlikus arendustegevuses on kasutamata potentsiaali, maakonnakeskuste madal-ja kesktehnoogiline tööstuslik baas jääb üha tugevama konkurentsivõime alla. See põhjustab raskusi tervetele maakondadele, kuna

maakonnakeskused kindlustavad suure osa maakondlike tööjõuareaalide tööhõivest. Maakonnakeskuste roll toimepiirkondades on oluline ning see mõjutab otseselt keskuse toime tagamaa arengut. Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 näeb ette avalike teenuste infrastruktuuri arendamise asemel suunata fookus piirkondliku ettevõtluse ja tööhõive arendamisse. Eelkõige arendatakse maakonnakeskusi ja tõmbekeskusi. Regionaalarengu strateegia järgi on Eesti jaotatud 4 arendustsooniks ning Võrumaa võimaliku eelisarendatava valdkonnana nähakse metsamajandust ja puidutöötlemist, Lõuna-Eestis tervikuna loodusturismi ja ökopõllumajandust.

Haanja valla jaoks on oluline tugev maakonnakeskus. Võru linna ja naaberomavalitsuste arengut tuleb võtta potentsiaalina ka Haanja arengule. Võru linna tagamaana on oluline tagada hea ligipääs kummagi poole vastastikku kasulikele hüvedele. Ühistranspordi võimalused vastastikuste teenuste-hüvede kättesaadavust ei soosi, probleemiks on mõlemas suunas tööle käivate inimeste liikumine (hommikused ja õhtused bussiajad ei sobi töölkäivatele inimestele). Suur osa maakonna ettevõtetest on koondunud Võru linna piirkonda ja 2011. a rahvaloenduse andmetel käib väljaspool Võru linna sinna tööle ligi 2000 inimest, nende hulga ka Haanja valla elanikke. Maakonna tööjõud on hea haridustasemega, pikaajaliste töötute hulgas olevad kõrgemad ametnikud, juhid ja tippspetsialistid näitavad aga kõrget kvalifikatsiooni nõudvate töökohtade puudumist nii vallas kui ka maakonnas tervikuna. Haanja vallas on 2014. aasta alguse seisuga registreeritud 69 FIEt ja 51 tegutsevat osaühingut, üle 5 töökohta pakub neist 4 ettevõtet. Haanja valla suurim tööandja on Haanja Vallavalitsus (ametiasutus koos hallatavate asutustega), OÜ Loyde, OÜ Meisli, Nõmme Spordiklubi (Kurgjärve spordibaas), Poltsei- ja Piirivalveamet, Võru Juust AS ning Maksu- ja Tolliamet. Nendes asutustes töötab rohkem kui 6 Haanja valla elanikku.

Lisaks majandust ja tööstust otseselt mõjutavatele aspektidele nagu tööjõu olemasolu, logistiline positsioon ja ühendused ning väljaarendatud infrastruktuur, muutub üha määravamaks elukeskkonna kvaliteet – koha sotsiaalne ja kultuuriline atraktiivsus, arhitektuuriline ligiõmbavus jne. Soodsa elukeskkonnaga asulatesse koonduvad elanikud, mis omakorda võimaldab luua töökohti ja meelitada spetsialiste ka kaugemalt, ettevõtte asukoht on seda külastavatele klientidele visiitkaardiks. Haanja väärtust suurendab ainulaadne kohalik kultuur, mitmed vaatamisväärsused ja turismisihtkohad, traditsioonilised ja omanäolised üritused, hästi arenenud turismi- ja puhkemajandus. Haanja, nii nagu maakond tervikuna, on suure rekreatiivse (inimeste töövõimet taastava) väärtusega looduskeskkonnaga. Haanja valla asustustihedus on väike, 5,8 in/km², jäädes sellega tunduvalt alla maakonna keskmisele (14,5 in/km²), Eesti keskmisest (30,3 in/km²) asustustihedusest rääkimata. Olukorras, kus Euroopas ja maailmas inimesed aina enam väärtustavad ruumi ja privaatsust, võib hõre asustus koos väärtusliku looduskeskkonnaga osutada pikemas perspektiivis siinse elukeskkonna tugevuseks. Haanja valla, kui hea elukoha tutvustamisele on seni vähe tähelepanu pööratud. Kohalike ettevõtjate eestvedamisel algatatud Tule külla! projekt ei ole saanud piisavalt tähelepanu ning jäänud kohati ebaselgeks. Hõre asustus koos väärtusliku looduskeskkonnaga on siinse elukeskkonna tugevus. Ometigi toob hajaasustus kaasa terve rea probleeme, mis mõjutavad valda rahaliselt. Haanjamaa künklik reljeef ja hajaasustus suurendab kulutusi sotsiaalteenuste osutamisele, teehooldusele, transpordile jms.

Muutused majandusstruktuuris, linnade osatähtsuse suurenemine ja inimeste mobiilsuse kasvamine toob kaasa sessoonse rände ning vajaduse hoopis teistsuguste teenuste järele. Rohkem tähelepanu on vaja suunata regionaalsele arendusvõimekusele ja kodanikuühiskonna tugevdamisele. Sellises olukorras suureneb järjest enam kohaliku koostöö olulisus ja kogukonna roll. Valla enda maine oma elanike hulgas on paranema hakanud. Ettevõtjatelt ja seltsidest kuuleb järjest rohkem uusi ideid ning teotahet, olude-inimeste kirumist jääb vähemaks. Siiski tuleb jätkuvalt tähelepanu pöörata valla mainekujundusele nii oma elaniku hulgas kui ka väljaspoole valda tutvustades.

Haanja vallas on mitmeid seltse ja mittetulundusühinguid, kuhu kuuluvad aktiivsed kohalikud, kes soovivad aidata kaasa piirkonna arengule ja seltsielu elavdamisele. Aktiivsed ja liikmeterohked MTÜ-d näitavad kogukonna aktiivsust, kuid kasutamata on jäetud MTÜ-de potentsiaal tööandjana ning avalike teenuste osutajana. Haanja vald toetab kodanikeühenduste arengut, vahendades informatsiooni ja koolitusi, eraldades valla eelarvest vahendeid mittetulundusühenduste tegevuse ja investeringute toetuseks, eelkõige omafinantseeringu kulude katteks projektides.

Infovahetusega vallarahva ja omavalitsuse vahel on lisaks valla kodulehele kasutusel sotsiaalmeedia kanalid (*Facebook*, Haanjamaa Elu), kus levitatakse infot toimuvate ürituste kohta. Valla leht ilmub kord kuus ja jõuab iga vallakodaniku postkasti, vallavalitsus edastab elektronpostiga infot külaseltsidele ja ettevõtjatele. Koostöös Rõuge Vallavalitsusega on ettevõtjate toodangu ning teenuste reklaamiks loodud infoportaal Kohalikult kohalikule (kohalikule.ee).

Vähenev ja vananev rahvastik, elanike suurem mobiilsus ning arenev infotehnoloogia seab omad väljakutsed haridusele. Järjest rohkem tuleb pingutada selle nimel, et kodulähedal pakutav haridus oleks kvaliteetne ja kõrgendatud nõudmisi rahuldav. Kui piisavalt kvaliteetset ja mitmekülgset haridust ei suudeta pakkuda, suunduvad õpilased suurematesse, rohkem võimalusi pakkuvatesse koolidesse. Õpikeskkond peab toetama õpilase individuaalset ja sotsiaalset arengut, arendama õpioskusi, loovust ja ettevõtlust. Olulised on oskused kaasaegse digitehnoloogia kasutamisel. Edukamad on need kohad, kus lisaks tavapärasele õppetööle pakutakse mingit lisandväärtust. 2013/2014 õppeaastal õppis Haanja Koolis 73 õpilast ning sündide arvu põhjal tehtud prognoos ei näita vähenemistendentsi. Lähiajal jääb õpilaste arv vahemikku 70-80. Lasteaias käis 2013/2014 õ-a 32 last ja lähiajal võib pigem puudust tulla lasteaiakohtades, seda Haanjas. Võrukeelses lastehoiurühmas, keelepesas, käib kord nädalas 10 last, soovijaid on sinnagi rohkem kui kohti. Kahes majas (Haanjas ja Ruusmäel) antav alus- ja algharidus toob suuremad halduskulud, aga selle kompenseerib võimalus saada esmane haridus kodu lähedal, erilises mõisakeskkonnas.

Noorsootöö osas nõuavad erilist tähelepanu negatiivsed trendid nagu noorte kasvav väljaränne, suur mitteõppivate ja mittetöötavate noorte arv, kõrge suhtelise vaesuse määr ning probleemne tervisekäitumine. Haanja valla osas vastav statistika puudub, pole aga põhjust arvata, et Eestis valitsevate üldiste trendide osas on Haanja vallas erisusi. Noored lahkuvad Haanjast pärast põhikooli lõpetamist ja edasist hariduse omandamist tuleb pigem soosida, oluline on aga tagada noorte side kodukohaga. Kõigi võimalustega tuleb neid kaasata kodukoha tegemistesse ning hoida neid kursis

toimuvaga. Haanja Noortevolikogusse saavad kandideerida 13-26 aasta vanused noored ning see on üks võimalus hoida noori kodukoha tegemiste juures. Aktiivsete noorte väljarände taustal paistavad järjest rohkem silma need, kellel ei ole kõige paremini läinud. Piirkonda jäänud noored ei leia piisavalt rakendust ja võimalusi vaba aja sisustamiseks. Noored veedavad üha enam aega sõltuvusprobleemidega täiskasvanute seltsis, levib alkoholism. Tervisekäitumise parandamises osas on suur tähtsus koolil, pakkudes erinevaid treeningvõimalusi, aga ka valla terviserajatiste olemasolul ja korrashoiul. Noorsootöö tõhustamiseks on tööle võetud 0,5 kohaga noorsootöötaja, tema juhendamisel saavad noored 2 korda nädalas nii Haanja kui Ruusmäe noortetubades sisukalt aega veeta. Noore jaoks on oluline saada võimalus kasvada turvalises pere- ja kogukonnas, omandada hea haridus ning näha eneseteostusvõimalusi pakkuvaid ja head elukvaliteeti lubavaid töökohti tulevikus. Noore andeid, huvisid ja loovust tuleb tunnustada ja neid peab olema võimalus arendada.

Vald on panustanud sotsiaalse- ja tehnilise infrastruktuuri ja tervisliku elukeskkonna arengusse. Vastavalt võimalustele renoveeritakse sotsiaalmaja, pereastide vastuvõturuumid on peatselt renoveeritud, makstakse vallapoolseid toetusi (sünnitoetus, matusetoetus, esimesse klassi astuja toetus jms) ja ühekordseid toetusi vähekindlustatud sihtrühmadele. Rekonstrueeritud on vee- ja kanalisatsioonitrassid, rahvamajad, mänguväljakud, suusarajad jpm. 2014. aasta suvel valmis Haanjas kaks kiire internetiühendusega kaugtöökohta. Haanja vald toetab elanike, sh laste ja noorte huvihariduse, kultuurilise ja sportliku ning kogukondliku ühistegevuse võimalusi. Registreeritud on arvukalt mittetulundusühinguid, kes tegutsevad huvitegevuse, kultuuri ja spordivaldkonnas. Kohalikul omavalitsusel on koostöö kolmanda sektoriga ning toimivad toetusmehhanismid.

Haanja valla eripära on paiknemine Haanja Looduspargi territooriumil. 51,6 % valla territooriumist on kaetud looduskaitsete piirangutega ning Võrumaal eelisarendatava suunaga, metsamajandusega, ei saa Haanja valla ettevõtjad kaasa minna. Looduskaitsete piirangud ja nende karmistamine eramaadel pärsib kohalikku majandustegevust. Suurenevad piirangud metsade majandamisele, arendus- ja ehitustegevusele mõjutavad negatiivselt ettevõtluse arengut, eelkõige saavad mõjutatud oma majapidamisest elatuvad kohalikud elanikud. Looduskaitsete piirangud hoiavad tagasi uute, investeerimisvõimeliste elanike tulekut valda. Samas, looduspargi kui arengupotentsiaali - võimalused on jäänud kasutamata. Turismivaldkonna ettevõtjad saaksid paiknemist looduspargis kasutada oma ettevõtte tutvustamisel, loodusturismi sihtkoha võimalused on alakasutatud. Ökopõllumajanduse viljelemiseks ning loodushoidliku kaubamärgi alt turustamiseks on võimalused olemas, siiani siiski alakasutatud. Samas, „roheline“ majanduse kasv võib küll kindlustada maaelu majanduslikku baasi, aga ei paku eriti uusi töökohti. Siiski, nõudlus keskkonnasäästlikult toodetud mahetoidule kasvab endiselt.

Turism on arenev ja kasvav majandusharu. Turismile on avaldanud ja avaldavad ka edaspidi mõju mitmesugused üleilmsed sotsiaalmajanduslikud trendid, sealhulgas elanikkonna vananemine. Välisküllastajatest valdava osa Eestis moodustavad lühiajalisi reise tegevad küllastajad lähiriikidest (keskmine majutuskohas viibimise aeg on vaid 2 ööpäeva). Lühikese viibimisaja üheks põhjuseks on see, et Eestis ei ole piisavalt välisturistidele huvipakkuvaid ja Eestile omapäraseid vaatamisväärsusi ja

ajaveetmisvõimalusi, mis motiveeriks välisturiste Eestis kauem viibima, või puudub nende kohta info. Sama kehtib ka Haanja piirkonna kohta. Eesti turismi iseloomustab liialt suur hooajalisus. Haanja turismisektor on suhteliselt hästi hakkama saanud, võrreldes mõne teise piirkonnaga - on meil kaks hooaega (talv ja suvi). Suvel külastavad turistid peamiselt Suurt Munamäge (aastas ligikaudu 33 000 küllastajat) ja Rogosi mõisa (muuseumis käib ca 2 000 piletiga küllastajat), talvisel hooajal on Haanja puhke- ja spordikeskuse küllastajaid peaaegu 30 000. Kohalikud ettevõtjad näevad peamise puudusena vähest turundamist- selleks puuduvad oskused ja võimalused (nii rahalised kui ajalised). Ühine valla (turismi)ettevõtjate turundus on see valdkond, millega tegeleda. Ettevõtjate valmisolek koostööks on olemas, puudub aga eestvedaja. Üksikud ettevõtmised ühisturunduses ei ole siiani loodetud edu toonud. Välissuhetest mõjutab Haanja turismisektorit määramatus suhetes Venemaaga. Suhete halvenemisest ning majandussanktsioonidest tulenevad mõjud on hindamata ning negatiivsete mõjudega ei ole arvestatud.

Konkureerimise asemel on oluline koostöö teiste omavalitsustega, ja seda mitte ainult oma maakonna piires. Koostöö ja vastastikune täiendamine teatud sektorites toob kasu kõikidele osapooltele. Üleriigiline planeering Eesti 2030+ on toonud näitena talispordi arendamisel koostöö Otepää ja Haanja piirkondade vahel. Rahvusvaheliste võistluste üle konkureerimise asemel on Haanja suusakeskus orienteeritud pigem noortespordile ja saanud tunnustatud treeningkeskuseks ka välismaistele meeskondadele.

Haldusreformi kava määratleb Haanja naabrusesse 3 tõmbekeskust: Võru linn, Rõuge alevik ja Vastseliina alevik. Statistikaameti andmetel toimib Haanja vald Võru linna tagamaana, kuulub Võru toimepiirkonda. Haanja kant jääb Võru linna lähivöändisse, Ruusmäe ja Luutsniku kant äärelisele alale. Linna lähivöändisse jäämine tähendab seda, et vähemalt 31% inimestest on linnaga tihedalt seotud. Gümnaasiumitaseme õpilaste haridusrände peamiseks suundadeks on Võru ja Tartu. Siseministeriumi poolt 2014. aasta märtsis koostatud uuring näitab, et 51% küsitletutest pooldab haldusreformi. Kuigi Haanja vallas ei ole teiste omavalitsustega ühinemise teema seni veel avalikult üles kerkinud, vajaksid võimalikud ühinemisvariandid analüüsimist. Samuti puudub ülevaade vallaelanike soovidest ja ootustest haldusreformi osas.

Arengut suunavad Haanja valla dokumendid

- Haanja valla arengukava 2011-2019

Visioon: Haanja vald on valdavalt traditsioonilise hajaasustusega, turvaline, heakorrastatud ja arenenud infrastruktuuriga soositud elupaik.

Haanjamaal väärtustatakse piirkonna identiteeti, pärandkultuuri, traditsioone, koostööd ja omaalgatust.

Haanjamaal hoitakse ja hinnatakse looduskeskkonda. Arenev väikeettevõtlus on loodustsäästev ning tugineb piirkonna eripärale ja ressursidele.

Haanja on aastaringselt edukalt toimiv turismi- ja puhkemajanduspiirkond ning harrastusspordi keskus.

- Haanja valla turismi arengukava aastani 2014 (koostatud 2006)

Visioon: Haanja on aastaks 2020 Eesti tuntuim maaturismi piirkond, mis läbi looduspärandi ja kohaliku elulaadi pakub aktiivseid vabaaja veetmise võimalusi „omapära” hindavale turistile

Eesmärk: Haanja on aastaks 2014 aastaringselt edukaim maaturismi- ja tervisespordipiirkond Lõuna-Eestis.

- Haanja valla energiamajanduse arengukava (koostatud 2004)
- Haanja valla terviseprofiil, valdkondlikud eesmärgid määratletud perioodiks 2010-2015

Eesmärk: Haanja valla elanikel on võimalus elada tervist toetavas keskkonnas ja võimalus ning teadlikkus tervislike valikute tegemiseks, omamaks head tervist ja pikka ning kvaliteetset (töö)elu.

- Haanja valla ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni arengukava 2015-2026
- Võrumaa omavalitsuste ühine jäätmekava aastateks 2015-2020
- Haanja valla üldplaneering (kehtestatud 2011)

Visioon

Haanja vald on valdavalt traditsioonilise hajaasustusega, turvaline, heakorrastatud ja arenenud infrastruktuuriga soositud elupaik.

Haanja vallas väärtustatakse piirkonna identiteeti, kohalikku keelt, pärandkultuuri, traditsioone, koostööd ja omaalgatust.

Haanja vallas hoitakse ja hinnatakse looduskeskkonda. Arenev ettevõtlus on loodustsäästev, tugineb piirkonna eripärale ja ressurssidele ning siin väärtustatakse mahetootmist.

Haanja on aastaringselt edukalt toimiv turismi- ja puhkemajanduspiirkond ning harrastusspordi keskus.

Üldeesmärk

Haanja vallas on loodud tingimused elanike heaoluks ja arenguks, ettevõtluse edenemiseks ning looduskeskkonna säilimiseks.

HAANJA VALLA ARENGU EESMÄRGIKS ON, ET SIIN ON LOODUD TINGIMUSED ELANIKE HEAOLUKS JA ARENGUKS, ETTEVÕTLUSE EDENEMISEKS NING LOODUSKESKKONNA SÄILIMISEKS

HAANJA VALD ON ...

<p>Pikaajalised eesmärgid</p>	<p>... valdavalt traditsioonilise hajaasustusega, turvaline, heakorrastatud ja arenenud infrastruktuuriga soositud elupaik.</p>	<p>... piirkond, kus väärtustatakse piirkonna identiteeti, kohalikku keelt, pärandkultuuri, traditsioone, koostööd ja omaalgatust.</p>	<p>... piirkond, kus hoitakse ja hinnatakse looduskeskkonda, siin arenev ettevõtlus on loodussäästev, tugineb piirkonna eripärale ja ressurssidele ning väärtustatakse mahetootmist.</p>	<p>... aastaringelt edukalt toimiv turismi- ja puhkemajanduspiirkond ning harrastusspordi keskus.</p>
<p>Arengufookused</p>	<p>* Hea elukeskkonna jaoks vajalik infrastruktuur on kõigile kättesaadav ja kvaliteetne. * Kohalikku eripära järgiv hoonestus ja ümbruskond on turvaline ja heakorrastatud. * Kodu lähedal saadav haridus on konkurentsivõimeline, laiapõhjaline ja kaasaegne. * Sotsiaalhoolekande ja esmatasandi arstabi teenused on kõigile soovijatele kättesaadavad ning</p>	<p>* Haanimaa eloviiekeskus kannab edasi haani identiteeti läbi keele, rahvamuusika ning traditsiooniliste majandusharude. * Külades on aktiivsed seltsid, korrastatud külakeskused, lõkke-, kiige- ja palliplatsid jms ning seal toimuvad traditsioonilised sündmused on populaarsed. * Toimub tihe koostöö ja infovahetus erinevate</p>	<p>* Haanjamaal on hooldatud põllumaad ja heaperemehelikult hoitud metsad ning avatud maastikuvaated. * Haanja on tuntud mahetoidu kasvatamise ja pakkumise kohana. * Oma niššis edukalt tegutsevad väikeettevõtjad teevad ühiselt koostööd üksteise toodete turundamisel. * Haridus ja ettevõtlus toetub oma tegevuses Haanja loodus-</p>	<p>* Suur Munamägi ja Rogosi mõis on tuntud turismisihtkohad ja pakuvad mitmekülgseid positiivseid külastuselamusi. * Haanja on tuntud (suusa)spordikeskus, mis pakub aastaringelt mitmekülgseid võimalusi ka harrastusspordiks. * Haanjas toimub mainekaid spordi- ja kultuuriüritusi. * Haanja on hea teenindusega tuntud ja väärtustatud loodus- ja pärandturismi sihtkoht,</p>

	<p>kvaliteetsed.</p> <ul style="list-style-type: none"> * Mitmekülgsed puhkamis- ja sportimisvõimalused soosivad tervislikke eluviise. * Mitmekülgsete võimalustega, kiire internetiühendusega ning kaasaegse sisustusega raamatukogud soodustavad kaugtöö tegemist. 	<p>huvigruppide ning ringkondade vahel.</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kõigil on võimalus valla arengus kaasa rääkida. * Toetatakse noorte aktiivsust ja neile on loodud mitmekülgset võimalused eneseteostuseks. * Tugevad kogukonnad ja külaseltsid pakuvad kogukonnateenuseid ja on avatud võimalustele pakkuda avalikke teenuseid. 	<p>ja kultuuriväärtustele ning tutvustab neid positiivsete näidetena.</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kohalikud traditsioonid ja keel on elujõulised. 	<p>aktiivse puhkuse tuumala Võrumaal ja Eestis.</p> <ul style="list-style-type: none"> * Ühine tugev kohaturundus on suurendanud Haanja positiivset mainet ja tuntust. * Kõik turismiobjektid, matkarajad ja muud vaatamisväärsused on varustatud ühtse visuaalse infosüsteemiga, vajalik info on kergesti leitav.
<p>Baasressurss</p>	<p>Loovad ja ettevõtlikud inimesed, kohalik keel ja kultuur, puhas looduskeskkond ja turismipiirkond.</p>			

Valdkondade eesmärgid

1. Asukoht, asustussüsteem ja rahvastik

- Haanja valla elanike arv on stabiilne või juurdkasvuga.

2. Ettevõtlus ja infrastruktuur

2.1. Maakasutus ja ruumiplaneerimine

- Põllumajanduslikus kasutuses maa ei ole vähenenud kuid põllumajanduslik tegevus ei ületa loodustaluvust.
- Haanjamaal on heaperemehelikult hoitud metsad.
- Rajatud on arendatud infrastruktuuriga väikeelamu piirkond.
- Haanja ja Ruusmäe külade arendamiseks on olemas vajalikud detailplaneeringud.
- Hoonestamine (arendamine) toimub arvestades looduslikku eripära, kohalikku traditsiooni ja maastikuvaateid ning traditsioonilist asustumustrit rikkumata.

2.2. Ettevõtlus ja tööhõive

- Haanja vallas ettevõtted on teadmispõhised, looduslähedased ja keskkonnasõbralikud ning toetuvad kohalikule loodus- ja kultuuripärandile
- Haanja vallas on mitmekesine töökeskkond (nt kaugtöökohad, multifunktsionaalsed teenuskeskused).
- Kohaliku võimu ja ettevõtjate koostöö on sihipärane ja järjepidev.
- Esmatasandi teenused nagu näiteks postiteenus ja/või esmatarbekaupade kättesaadavus on inimestele igapäevaselt ja võimalikult lihtsalt kättesaadavad.
- Haanja vallas elavad ja töötavad aktiivsed ja haritud inimesed, kes elukestvalt omandavad uusi oskusi.
- Haanja looduspark toimib heas koostöös ettevõtjatega ning toetab ettevõtluse arengut.

2.3. Teedevõrk ja ühistransport

- Kõik olulised vallasisesed teed on tolmuvabad. Tolmuvabad teed piirkondlike keskuste, suuremate puhkealade ja teiste tähtsamate alade vahel võimaldavad igapäevase elutegevuse normaalset toimimist. Ohutu sõidu riigimaanteedel tagavad talvine kõrgem hooldustase, tähistatud konfliktalad (loomade teeületuse kohad) ja likvideeritud või tähistatud ohtlikud kohad.
- Riigimaanteede ääres asuvatele majapidamistele ei levi tolmu (majapidamiste vahetus läheduses olevad teelõigud on tolmuvabad).
- Kogu valla territooriumil on tagatud avalikult kasutatavate teede olemasolu.
- Kohalikud teed on heas seisukorras ja teehoiutööd toimuvad teehoolduskava alusel.

- Suuremad turismivoogude teele jäävad vaatamisväärsused ja spordipuhkerajatised on eelkõige liiklusohutuse eesmärgil varustatud piisava hulga parkimiskohtadega.
- Vallas on võimalus ohutult ja takistusteta kergliiklusvahenditega liigelda kergliiklusteedel ja –teekondadel marsruudil Võru-Haanja-Murati (Läti piirini Tsiiruli külas) ja Haanja-Rõuge.
- Bussiühendus (või muu ühistransport) äärealade külade ja valla- ning maakonnakeskuse vahel on toimiv ja kasutajasõbralik.

2.4. Tehniline infrastruktuur

- Tagatud on kvaliteetne ja töökindel elektrivarustus, kõigil tarbijatel on alajaam liitumispunkti mitte rohkem kui 1km kaugusel.
- Elektri- ja võrgutasud ning liitumine elektrivõrguga hajaasustuses elanikele ja ettevõtjatele on soodustingimustel.
- Tehnovõrgud on rajatud ühte koridori, elektriliinide rajamisel eelistatakse maakaabelliine ja välditakse õhuliinide rajamist üle lagedate põllumaade, läbi metsade ja ristumisi teedega.
- Tänavavalgustus on rajatud lähtuvalt turvalisusest ja funktsionaalsusest (kergliiklusteed ja tänavavalgustus rajatakse koos, liiklusohutlikud kohad on valgustatud).
- Igal soovijal olemas võimalus elektroonilisele infovahetusele, kiire andmeside on kättesaadav ka hajakülades.
- Haanja ja Ruusmäe külade kompaktse hoonestusega aladel on ühisveevärgi ja –kanalisatsiooniga seotud infrastruktuur heas korras, soovijatele on tagatud vee- ja kanalisatsioonitrassidega liitumise võimalus.
- Haanja ja Ruusmäe külas on vähemalt kaks töökorras puurkaevu.
- Reoveekogumisaladel on tagatud kanalisatsiooni olemasolu reovee suunamiseks reoveepuhastisse ja heitvee juhtimiseks suublasse, kogutud reovesi vastab puhastusnõuetele.
- Haanja ja Ruusmäe külade kompaktse hoonestusega aladel on töökorras sadeveekanaliseerimine.
- Ühisveevärgiga on varustatud tihedama asustusega külad ja võimalusel korraldatakse hajaasustusalal veevarustust ja reoveekäitlust ühiselt.
- Haanja vallas on korraldatud jäätmevedu ja ehitatud komposteerimisväljakud. Puhkekohtades, tootmisaladel, vaatamisväärsuste ja puhke-spordirajatiste juures on vajaliku arvul prügi-ja pakendikonteinereid.

3. Sotsiaalne keskkond

3.1. Sotsiaalne kaitse ja tervishoid

- On tagatud kvaliteetne hoolekandeteenus.
- Avahooldusteenus on vajaduspõhiselt tagatud kõigile abivajajatele.
- Ruusmäel on välja ehitatud sotsiaalmaja, mis täidab ka pansionaadi ülesandeid. Vallas on remonditud sotsiaalkorterid ja turvakorter.
- Vaimse ja füüsilise puudega inimestele on võimaldatud tugisiku või isikliku abistaja teenus ja/või toetatud elamine.

- Vähekindlustatud sihtrühmadele on välja töötatud nii riiklikud kui vallapoolsed täiendavad sotsiaaltoetused.
- Haanjas ja Ruusmäel on tagatud esmatasandi arstiabi ja esmatasandi uuringute võimalus ning perearsti vastuvõtupunktides on korraldatud retseptiravimite müügiteenuse pakkumise võimalus.
- Probleemsete perede ja riskikäitumisega noorte hulk on vähenenud.
- Alkoholi tarvitamine ja joores avalikus kohas viibimine on sotsiaalselt taunitud, alkoholisõltuvusega inimesed on suunatud abistavatele tugiteenustele.
- Pikaajaliste töötute ja puuetega inimeste majanduslik olukord on paranenud, neil on võimalus töötamiseks.

3.2. Haridus

- Haanja vallas on võimalik kodu lähedal omandada konkurentsivõimeline, laiapõhjaline ning kaasaegne põhiharidus. Ruusmäe mõisahoones antakse alusharidust ning algharidust vähemalt I kooliastmele.
- Haanja kool kannab edasi rahvamuusika- ja käsitöötraditsioone ning keelepärandit. Haanja kool õpetab ja kasvatab noortes ettevõtlikkust ja tervislikke eluviise.
- Kohalikku keelt ja traditsioone väärtustatakse omakeelses lasteaias.
- Haanja vallas lähtutakse hariduse andmisel kaasava hariduse põhimõtetest.
- 3.3. Kultuur, sport ja noorsootööKorrastatud ja avalikus kasutuses on Rogosi mõisakompleks, Haanja rahvamaja, Suure Munamäe vaatetorn ja Haanja puhke-sportikeskus.
- Rahvamajad on seltsielu keskpunktiks, töötavad erinevad ringid ja klubid.
- Korrastatud külakeskused, laululavad, lõkkekohad, palliplatsid jms võimaldavad kultuurilist teenindust Haanjas, Ruusmäel ja tesites külates.
- Vallas on välja kujunenud traditsioonilised üritused mis on populaarsed kohalike seas ning mainekad riigisiselt ja rahvusvaheliselt.
- Haanja valla raamatukogude töökeskkond on kaasaegne ja avalikud internetipunktid ning kaugtöökohad tagavad vaba juurdepääsu avalikule teabele.
- Loodud on sportimisvõimalused, ka tervisesportlastele, erinevate spordialade harrastamiseks, välja on arendatud jalgratta (suusarollerit) -, suusa- ja matkaradade võrk mis on kaardistatud ja viidastatud.
- Haanja on baasiks koolispordi, harrastusspordi ja noorte tasemevõistlustele ja rahvusvahelistele võistlustele.
- Mängu- ja spordiväljakud ning spordirajatised (sh mäesuusatamise harrastamiseks) on korrashoitud ja kaasaegsed, varustatud uute, huvitavate ja turvaliste atraktsioonidega.
- Vallas on võimalused aktiivseks vaba aja veetmiseks kaasaegsetel motospordi radadel.
- Vallas on aktiivne noorsootöö, tegutsevatel noorteklubidel on ruumid ja kohad kokkusaamiseks ning nende tegevus on toetatud.
- Vallas on aktiivselt töötav Noortevolikogu.
- Kohalikku kultuuripärandit kogutakse, säilitatakse, eksponeeritaks ja tutvustatakse.

3.4. Kodanikuühiskond ja külaliikumine

- Loodud on "Haanimaa eloviiekeskus", mis kannab edasi haani identiteeti läbi keele, rahvamuusika ning traditsiooniliste majandusharude (käsitöö, põllumajandus, metsandus, kalandus, jahindus jne).
- Korrastatud külakeskused, laululavad, lõkke- ja supuskohad, kiige- ja palliplatsid jms, külapäevad, traditsioonilised külade üritused (spordipäevad) on tugevdanud külade ja piirkondade identiteeti.
- Luutsniku külas on kogukonna teenuskeskuseks (seltsimaja, külaraamatukogu, avalik internetipunkt jne) välja arendatud Teabekoda, koos sinna juurde kuuluva infrastruktuuriga.
- Kohalik omavalitsus toetab MTÜ-de ja seltside korraldatavad traditsioonilisi üritusi, seltsid algatavad aktiivselt uusi ettevõtmisi, osalevad ürituste korraldamisel ning on valmis pakkuma avalikke- ja kogukonnateenuseid.
- MTÜ-de ja kohaliku omavalitsuse vahel toimub aktiivne infovahetus (infopäevad), MTÜ-de ja seltside info jõuab kõigi soovijateni.
- Vallas toimub aktiivne tuletõrje- ja päästealane kultuuri- ja sporditegevus.
- On toimiv külavanemate ja paikkonna esindajate süsteem.

3.5. Avalik kord ja turvalisus

- Vabatahtlike päästjate organisatsioon on võimeline osalema päästetegevuses ning hädaolukordade likvideerimisel, neil on selleks olemas vajalik päästevarustus ja päästetööde alane kvalifikatsioon.
- Valla riskid on kaardistatud, tuleohutus- ja päästealane ennetus- ja selgitustöö on aktiivne ja järjepidev.
- Vallas on korras tuletõrje veevõtukohtade võrgustik, sealjuures veevõtukohtade tegevusraadiuseks on maksimaalselt 2 km ning korras juurdesõiduteed võimaldavad aastaringset juurdepääsu.
- Suurema inimeste kontsentratsiooniga piirkondades (Ruumäe, Haanja, Uue-Saaluse, Luutsniku) ja kergliiklusteedel on tänu välisvalgustusele turvaline viibida.
- Hooletusse jäetud ja omaniketa alade ning hoonte vähendamine on vähendanud kuritegevusriske. Hoonetele on leitud uus kasutusotstarve või on lammutatud.
- Toimivad naabrivalve piirkonnad.
- Videovalve kaamerad töötavad olulistest liikumiskohtades.
- Avalik alkoholi tarvitamine ja jooles avalikus kohas viibimine on taunitud.
- Vallal on ööpäevaringselt toimiv korra- ja turvasüsteem. Kõik kuri- ja väärteod on taunitud, ennetatud, märgatud ja karistatud.

4. Puhkemajanduslik ressurs ja turism

4.1. Puhkemajanduslik ressurs

- Väärtuslikele maastikele on koostatud maastikuhoolduskavad, maastikud on hooldatud, vaated kaunitelt teelõikudelt ja vaatekohtadest ning vaated järvedele on avatud ning hooldatud.
- Veekogud on puhtad ja liigirikad, puhkekohad järvede ääres ja kaldad on hooldatud, kallasradadele pääseb juurde.
- Matkarajad, puhke- ja vaatekohad on korras, hooldatud ja tähistatud.
- Välja arendatud ühtne visuaalne infosüsteem (viidad, infotahvlid, külade sildid jne) nii matkaradadele, turismiobjektidele ja muudele vaatamisväärsustele. Väärtuslikud teelõigud on varustatud viitadega looduse ja muinsuskaitsealuste mälestiste, puhkekohtade, matkaradade ja teiste huviväärsuste juurde. Ajaloolis-kultuurilist väärtust omavad teelõigud on tähistatud vastavasisuliste infotahvlitega.
- Ajaloolis-kultuuriliselt väärtuslikud külamiljööd on korras ja väärtustatud. Hoonete korrastamisel ja ümberehitamisel (ka uusehitiste puhul) on maksimaalselt järgitud piirkonnale omaseid ehitustraditsioone ja -võtteid. Külakogukonnad väärtustavad oma elukeskkonda.
- Kultuuriväärtusi sh mälestisi väärtustatakse kui ühiskondliku ressursi, külastuskoormust taluvate mälestiste asukohad on viidastatud, kõikide mälestiste asukohad on tähistatud ning mälestiste kaitsevööndid on hooldatud (niitmine, võsast puhastamine).
- Vallas asuvad pargid on hooldatud ja meeldivad ajaveetmise paigad.
- Loodud ja tähistatud on sobivad alad ATV-de ja lumesaanidega sõidu huvilistele kooskõlas maaomanikega.

4.2. Turism

- Korrastatud, aktiivses ja avalikus kasutuses on Rogosi mõisakompleks, Haanja rahvamaja, Suure Munamäe vaatetorn ja Haanja puhke- ja spordikeskus.
- Luutsniku mõis on korrastatud ja aktiivses kasutuses, mõisapark on kogukonnale ja külalistele avatud.
- Toimib piirkondlik turismi- ja puhkemajanduse koostöövõrgustik ja ühine kohaturundus (majutus, toitlustus, käsitöö, aktiivne puhkus, harrastused jne.) ja turismiväärtuste tutvustamine.
- Haanja on tuntud ja väärtustatud loodus- ja pärandturismi sihtkoht, aktiivse puhkuse tuumala Võrumaal ja Eestis.
- Suure Munamäe metsaala on jätkusuutlikult majandatav
- Kohalik ettevõtlus ja turism tugineb suuresti piirkonna loodusele, keelele, kultuurile ja käsitööoskustele ning seda tutvustatakse laialdaselt.

5. Kohalik omavalitsemine

- Kohalik omavalitsus on koostöövõimeline ja siin töötavad haritud spetsialistid.

- Kohaliku omavalitsuses (vallavalitsus) ja hallatavate asutustes on kvaliteetse teenuse pakkumiseks vajalikud tehnilised vahendid ning kaasaja nõuetele vastav ja kvaliteetset tööelu tagav töökeskkond.
- Kohaliku omavalitsuse (vallavalitsus) ja hallatavate asutuste töötajad on IT-alaselt pädevad ja lähevad kaasa uute lahendustega ning vallas pakutakse erinevaid e-teenuseid.
- Kohaliku võimu, ettevõtjate, MTÜ-de ja elanike koostöö on sihipärane ja järjepidev, suhtlemisel ja info edastamisel/vahendamisel kasutatakse erisuguseid kanaleid ja viise.
- Haanja valla koduleht on kaasaegne, info edastamine toimub kiirelt ja mitmeid kanaleid pidi, valla ajaleht ilmub regulaarselt ja on tasuta kättesaadav kõikidele soovijatele. Valda tutvustatakse erinevatel üritustel ja messidel ja kõik töötajad aitavad kaasa valla maine tõstmisele.
- Naaberomavalitsustega võimaliku ühinemise poolt- ja vastuargumentid on analüüsitud ja avalikult läbi arutatud. Koostöö naaberomavalitsustega on tihe ja sisukas.
- Ühine tugev kohaturundus on suurendanud Haanja positiivset mainet ja tuntust.

Arengukava täitmine ja täiendamine

Vallavalitsus esitab arengukava täitmise kohta volikogule ülevaate vähemalt üks kord aastas, valla majandusaasta aruande koosseisus. Valla kaasfinantseerimisel muude organisatsioonide poolt elluviidavate tegevuste osas on aruandekohuslane vallavalitsuse ees vastutav projektijuht.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse kohaselt vaadatakse valla arengukava volikogu poolt üle iga aasta 15. oktoobriks, mis võimaldab vajadusel sisse viia täiendusi ja parandusi.

Arengukava täiendamine toimub vastavalt muutunud tingimustele ja olukorrale seaduses ettenähtud korras ning kogukonna aktiivsel kaasosalusel.

Haanja Vallavolikogu 16.04.2015. aasta otsusega nr 23 algatati arengukava muutmine ja tegevuskava täiendamine. Oma ettepanekud arengukava täiendamiseks esitas kultuuri- ja hariduskomisjon ning külaelu- ja arengukomisjon. Tegevuskava on täiendatud vallavalitsuse poolt tulenevalt uutest vajadustest ning tihedamast koostööst Rõuge vallaga. Täiendatud arengukava avalikustati 25. augustist 13. septembrini 2015.

Tegevuskava 2015-2019

Tegevusvaldkonnad ja tegevused	Vastutajad, elluviijad	Elluviimise aeg	Maksumus €	Rahastusallikad (OV osalus)
1. ASUKOHT, ASUSTUSSÜSTEEM JA RAHVASTIK				
1.1. Asustussüsteem				
1.2.				
2. ETTEVÕTLUS JA INFRASTRUKTUUR				
2.1. Maakasutus ja ruumiplaneerimine				
Haanja ja Ruusmäe külade detailplaneeringute koostamine	Vallavalitsus	2016-2018	12 000	valla eelarve (700), arendaja, fondid
Elamumaade soetamine Haanja vallale	Vallavalitsus	2016-2018	20 000	Valla eelarve
2.2. Ettevõtlus ja tööhõive				
Maatevõtluse, sh maaturismi ning alternatiivse põllumajandusliku toomise ja töötlemise toetamine (info rahastamisvõimalustest, koolitus, koostöövõrgustik)	Haanja Taluselts, ettevõtjad, vallavalitsus	pidev	2 000	valla eelarve(400), fondid
Väikeettevõtluse arengu nõustamine	Vallavalitsus, Võrumaa Arenguagentuur	pidev	4 000	valla eelarve(400) , fondid
Ettevõtjate, s.h. põllumajandustootjate tunnustamine	Vallavalitsus	pidev	2 000	valla eelarve
Multifunktsionaalste teenuskeskuste ja kaugtöökohtade loomine Ruusmäel	Vallavalitsus, MTÜ-d	2016-2018	55 000	valla eelarve (5500), fondid
Ettevõtjatele infopäevade korraldamine. Koolituslase ja erinevaid rahastusvõimalusi tutvustava info edastamine koostöös Rõuge vallaga	Vallavalitsus, Rõuge vald	pidev	2 000	valla eelarve(400), fondid
Ettevõtjatele vajamineva infrastruktuuri arendamisele kaasaitamine ja vajaduste kaardistamine	ettevõtjad, Vallavalitsus	pidev	100 000	valla eelarve (20 000), fondid

Tegevusvaldkonnad ja tegevused	Vastutajad, elluviijad	Elluviimise aeg	Maksumus €	Rahastusallikad (OV osalus)
Ettevõtjate ühendamine võrgustikku, tootearendus ja turundus (sh maamessil osalemine koos Rõuge vallaga)	Ettevõtjad, Võrumaa Arenguagentuur, vallavalitsus, Rõuge vald	2015-2016	20 000	valla eelarve, ettevõtjad, fondid
Pärandturismi ja -toidukoha loomine, interaktiivne pärandtoidu retk	Ettevõtjad, MTÜ-d	2016-2019	70 000	Ettevõtjad, fondid
Teeninduse-, suhtlemise ja IT alased koolitused ettevõtjatele ja MTÜ-dele	Ettevõtjad, MTÜ-d,	pidev	4 000	Valla eelarve (400), fondid, erasektor
2.3. Teedevõrk ja ühistransport				
Rõuge-Vastseliina tee tolmuva katte alla viimine	Maanteeamet	2016-2017	500 000	riigi eelarve, fondid
Kose-Käbli tee Ruusmäe ja Kuura vahelise lõigu tolmuva katte alla viimine	Maanteeamet	2016-2018	500 000	riigi eelarve, fondid
Käätso-Rõuge-Luutsniku tee tolmuva katte alla viimine	Maanteeamet	2015-2016	700 000	riigi eelarve, fondid
Luutsniku-Plaani tee Raagi ja Luutsniku vahelise lõigu tolmuva katte alla viimine	Maanteeamet	2016-2018	800 000	riigi eelarve, fondid
Palli-Ruusmäe tee Raagi ja Ruusmäe vahelise lõigu tolmuva katte alla viimine	Maanteeamet	2016-2018	400 000	riigi eelarve, fondid
Haanja külas kergliiklustee ehitamine Haanja vallamajast Suure Munamäe parklani	Maanteeamet, vallavalitsus	2016-2018	100 000	riigi eelarve, fondid
Ruusmäe külas kergliiklustee ehitamine Kose-Käbli tee äärde korterelamute ja kaupluse vahelisel lõigul	Maanteeamet, vallavalitsus	2016-2018	40 000	riigi eelarve, fondid
Kose-Käbli ja Palli-Ruusmäe teede ristumiskoha (Ruusmäe külas) ohutuks muutmine	Maanteeamet	2015-2017	70 000	riigi eelarve, fondid
Riia-Pihkva maantee rekonstrueerimine	Maanteeamet	2016-2017	1 400 000	riigi eelarve, fondid

Tegevusvaldkonnad ja tegevused	Vastutajad, elluviijad	Elluviimise aeg	Maksumus €	Rahastusallikad (OV osalus)
Ühistranspordi vajaduste kaardistamine ja maavalitsusele ettepanekute tegemine	Maavalitsus, vallavalitsus, teised KOV-id	2015-2016	20 000	fondid, valla eelarve (3 000)
Võru-Haanja kergliiklustee ehitamine	Maanteeamet, vallavalitsus, teised KOV-id	2016-2019	1 300 000	riigi eelarve, fondid
Kohaliku omavalitsuse ja avalikult kasutatavate erateede hooldamine ja remont vastavalt teehoolduskavale	Vallavalitsus	pidev	120 000	riigi eelarve, valla eelarve, fondid
2.4. Tehniline infrastruktuur				
Elektrivõrgu jaotussüsteemide rekonstrueerimine kvaliteetse elektrivarustuse tagamiseks tarbijatele, eelistatult maa-alused liinid	Vallavalitsus, Eesti Energia	pidev	200 000	Eesti Energia, omanikud, fondid
Taastuenergia kasutuselevõtmine, ka sellealane nõustamine ja teabe edastamine	Erasektor, vallavalitsus	pidev	20 000	omanikud, fondid, valla eelarve
Tänavavalgustuse ehitus Haanja vallamajast Suure Munamäe jalamini	Vallavalitsus	2016-2018	40 000	valla eelarve (6000), fondid
IT kommunikatsiooni võimaluste väljaarendamine Haanja valla külades, kvaliteedi parandamine ja arendustöö koordineerimine	Riik, erasektor, vallavalitsus	pidev	100 000	erasektor, fondid, kasutajad
Vee- ja kanalisatsioonisüsteemide renoveerimine, vee ja kanalisatsiooni infrastruktuuri edasiarendamine Haanjas, Ruusmäel ja Luutsniku külas	Vallavalitsus, erasektor	2015 -2019	133 000	valla eelarve (15 000), fondid, omanikud
Osalemine hajaasustuse programmis	Vallavalitsus, erasektor	2015-2017	60 000	valla eelarve (20 000), fondid, omanikud
Haanjas asuva ohtlike jäätmete kogumiskoha edasiarendamine ja tähistamine	Vallavalitsus	2015-2017	5 000	valla eelarve (500), fondid
Haanja ja Ruusmäe külades reoveepuhastussüsteemide rekonstrueerimine	Vallavalitsus	2018 - 2019	560 000	valla eelarve (56 000), fondid

Tegevusvaldkonnad ja tegevused	Vastutajad, elluviijad	Elluviimise aeg	Maksumus €	Rahastusallikad (OV osalus)
Haanja ja Ruusmäe külade sadeveekanaliseerimise rekonstrueerimine	Vallavalitsus	2016-2018	66 000	valla eelarve (8 000), fondid
Ohtlike jäätmete kogumiseks transpordi korraldamine 1 kord aastas	Vallavalitsus	pidev	4 000	valla eelarve (400), KIK
Prügi- ja pakendikonteinerite paigaldamine Haanjasse ja Ruusmäele ning puhkekohtadesse, tootmisaladele, vaatamisväärsuste ja puhkespordirajatiste juurde	Vallavalitsus, erasektor	pidev	2 000	valla eelarve (200), fondid, erasektor, ettevõtted
Korraldatud jäätmeveo ettevalmistamine	Vallavalitsus	2015	2 000	valla eelarve (2 000), fondid
Jäätmealased koostööprojektid teiste omavalitsustega	Vallavalitsus	pidev		valla eelarve, teised KOV-id, fondid
3. SOTSIAALNE KESKKOND				
3.1. Sotsiaalne kaitse ja tervishoid				
Preventiivtöö tõhustamine, kaasates haridustöötajaid, noorsootöötajaid ja ametkondi	Vallavalitsus, kool, noortevolikogu, ametkonnad, MTÜ-d	pidev	13 000	valla – (4 000) ja riigieelarve, fondid,
Täiendavate sotsiaaltoetuste maksmine valitud sihtgruppidele (lasterikkad pered, õpilased, üksikvanurid, puuetega inimestele, eriolukorrad)	Vallavalitsus	pidev	60 000	valla – ja riigieelarve
Töötute ja puuetega inimeste tööturule naasmise toetamine	Vallavalitsus, Võrumaa OL, maakonna omavalitsused, Töötukassa	pidev	20 000	riigi eelarve, valla eelarve (2 000), fondid
Koostöö tihendamise ametkondadega sotsiaaltöö tõhustamiseks	Vallavalitsus	pidev	2 000	valla eelarve (1 000), fondid
Avaholdusteenuse mahu suurendamine ja teenuse kvaliteedi parandamine (vajadusel teenuse ostmise erasektorilt või täiendava töötaja töölevõtmine)	Vallavalitsus	pidev	20 000	valla eelarve (2 000), fondid

Tegevusvaldkonnad ja tegevused	Vastutajad, elluviijad	Elluviimise aeg	Maksumus €	Rahastusallikad (OV osalus)
Sotsiaalkorterite remont Haanjas ja Ruusmäel	Vallavalitsus	2016 - 2018	25 000	valla eelarve (5 000), fondid
Ruusmäel, Mäe tee 2 asuva kortermaja pansionaadiks arendamise ettevalmistamine (küttesüsteemide renoveerimine, akende vahetamine, fassaadi soojustamine, tehniliste projektide koostamine, projektijuhtimine, liikumisteede ehitus, ruumide remontimine jm)	Vallavalitsus	2016-2019	110 000	valla eelarve (20 000), fondid
Perearsti vastuvõturuumide renoveerimine Haanjas	Vallavalitsus, perearstid	2015-2017	13 000	valla eelarve (4 000), fondid
Sotsiaalsete probleemidega perede aitamiseks nõustamisteenuse pakkumine	Vallavalitsus, kool	pidev	4 000	valla eelarve
Lastekaitsepspecialisti töölevõtmine, 0,5 kohta	Vallavalitsus	alates 2017	21 900	valla eelarve, fondid
Terviseedendamise alane koostöö naaberomavalitsustega	Vallavalitsus, naaberomavalitsused	2015-2019	17 300	valla eelarve (1200), teised KOV-id, fondid
Sotsiaaltöö jaoks vajalike transpordivahendite tagamine	Vallavalitsus	pidev	15 000	valla eelarve, fondid
3.2. Haridus				
Piirkonna eripärasid ja vajadusest lähtuvate fakultatiivainete õpetamine(nt giidi/retkejuhi koolitus, võro keel, suusatamine, rahvamuusika jne)	Vallavalitsus, kool, MTÜ-d	pidev	120 000	valla- (30 000) ja riigi eelarve, fondid
Haanja kooli spordiväljakute kaasajastamine ja hooldamine Haanjas ja Ruusmäel, (multispordiväljak, jalgpalliplats jm)	Vallavalitsus, kool	pidev	237 000	valla eelarve (53 804), fondid
Andekate valla noorte ja juhendajate toetamine (üld- ja huvihariduse valdkonnas)	Vallavalitsus	pidev	4 000	valla eelarve (4 000)
Noorte jt vallaelanike huvitegevuse võimaluste arendamine	Vallavalitsus,rahvamajad, MTÜ-d, noorteühendused	pidev	40 000	valla eelarve (4 000), fondid

Tegevusvaldkonnad ja tegevused	Vastutajad, elluviijad	Elluviimise aeg	Maksumus €	Rahastusallikad (OV osalus)
Ruummäe lasteaia ruumide soojustamine vastavalt energiaauditi tulemustele.	Vallavalitsus	2016-2017	35 000	valla eelarve ja fondid
Haanja koolimaja soojustamine ja akende (osaline) vahetamine	Vallavalitsus	2017-2019	90 000	valla eelarve (10 000), fondid
Võrukeelse lastehoiurühma tegevuse toetamine	Riik, Võru Instituut, MTÜ-d, Vallavalitsus	pidev	80 000	valla eelarve (8 000), fondid
3.3. Kultuur, sport ja noorsootöö				
Rogosi mõisakompleksi renoveerimise ja arendustegevuse jätkamine (sh peahoone, muuseum, sepikoda, kuivati, park)	Vallavalitsus	pidev	1 000 000	valla eelarve (100 000), fondid
Traditsioone loovate ja väärtustavate ürituste algatamine, läbiviimine ning piirkondlike spordi- ja kultuuritraditsioonide jätkamine ja arendamine	Rahvamajad, MTÜ-d	pidev	16 000	valla eelarve (1 600), fondid
Haanja rahvamaja renoveerimise jätkamine (saali põrand, lava, lavaalune, terrass, trepp jm)	Vallavalitsus	2016-2019	100 000	Valla- ja riigieelarve (10 000), fondid
Laste mänguväljakute täiendamine ja hooldamine	Vallavalitsus, MTÜ-d	pidev	10 000	valla eelarve (1 000), fondid
Senioride klubilise tegevuse toetamine	Rahvamajad, vallavalitsus	pidev	6 000	valla eelarve (900)
Raamatukogude kogude täiendamine	Raamatukogud, vallavalitsus	pidev	9 000	riigi- ja valla eelarve, annetused
Haanja suusaradade hooldus ja arendamine ja uuema hooldustehnika soetamine	Vallavalitsus, teised omavalitsused, MTÜ Haanja Suusaklubi	pidev	250 000	valla eelarve (24 000), fondid
Tehnikale hoiuruumi ehitamine	Vallavalitsus	2016-2017	30 000	fondid, valla eelarve (4 500)
Tehislume tootmise süsteemide hankimine ning 2 km kergliiklustee (suusarada) ja lumetootmise platsi rajamine jm	Vallavalitsus, MTÜ Haanja Suusaklubi, ELSF	2016-2019	1 200 000	valla eelarve (180 000), fondid

Tegevusvaldkonnad ja tegevused	Vastutajad, elluviijad	Elluviimise aeg	Maksumus €	Rahastusallikad (OV osalus)
Lasketiiru stradijoone remont ja ehitus	Vallavalitsus	2016-2017	45 000	fondid, valla eelarve (6 750)
Puhkekohtade võrgu arendamine	RMK, KKA, Vallavalitsus, erasektor, Maanteeamet	pidev	8 000	riigi- ja valla eelarve(800), fondid, erasektor
Haanja ja Ruusmäe noorteühenduste tegevuse toetamine	Vallavalitsus, noorteühendused	pidev	4 000	fondid, valla eelarve (600)
Noortetubade sisustamine	Noostootõtaja, vallavalitsus, MTÜ-d	pidev	20 000	valla eelarve (2 000), fondid
Noorsootõtaja ametikoha koormuse suurendamine	Vallavalitsus	2015-2017	10 000	valla eelarve
Kunagiste käsitööoskuste taaselustamine, tutvustamine, õpetamine	MTÜ-d, valla hallatavad asutused, eraisikud	pidev	20 000	valla eelarve (2 000), fondid
Ühisüritused naabreomavalitsustega (spordipäev, külade päev, laulu- ja tantsupidu, laagrid, ekskursioonid jms)	Vallavalitsus, hallatavad asutused, naaberomavalitsused	pidev	5 000	valla eelarve, teised KOV-id, fondid
3.4. Kodanikuühiskond ja külaliikumine				
Külaliikumise toetamine, sh kogukonna tugevdamiseks ühistegevuste toetamine, piirkondade esindajate koolitamine ja piirkondade arengukavade koostamise toetamine	Vallavalitsus, külavanemad, külade ühendused	pidev	20 000	valla eelarve (2 000), fondid
Kolmanda sektori (MTÜ-d, külaseltsid) ja eraalgatuse toetamine paikkonna elanikele suunatud tegevustes	Vallavalitsus	pidev	120 000	valla eelarve (12 000), fondid
Luutsniku Teabekoja väljaehitamine ja käivitamine, külakeskuse haljastamine ning külakeskuse juurde vajalike infrastruktuuride (parkla, lehtla, kanalisatsioon) rajamine	MTÜ, vallavalitsus	2016-2019	90 000	fondid, valla eelarve (40 000)
Osalemine tuletõrjespordi võistlustel ja teistel tuletõrje- ja päästeala propageerivatel üritustel	MTÜ	pidev	1 000	valla eelarve (100)

Tegevusvaldkonnad ja tegevused	Vastutajad, elluviijad	Elluviimise aeg	Maksumus €	Rahastusallikad (OV osalus)
Ühiskondlikult aktiivsete inimeste ja MTÜ-de tunnustamine	Vallavalitsus	pidev	2 000	valla eelarve
Osalemine "Maale elama" algatuses	MTÜ, vallavalitsus	pidev	6000	fondid, valla eelarve (3000)
3.5. Avalik kord ja turvalisus				
Võimsama ja moodsama päästetehnika soetamine	MTÜ, vallavalitsus	2015-2017	20 000	riigieelarve, fondid
Vabatahtlike päästjate organisatsiooni tegutsemas hoidmine	MTÜ, vallavalitsus	pidev	4 000	valla- ja riigieelarve (4 000)
Tule- ja veeohutusalase selgitus- ja ennetustöö läbiviimine	MTÜ, vallavalitsus	pidev	1 000	fondid, riigieelarve
Päästeala ja priitahtlike tegevuse propageerimine kooliõpilaste hulgas	MTÜ, kool	pidev	2 000	fondid, valla- ja riigieelarve(200), MTÜ-d
Tuletõrje veevõtukohtade väljaehitamine	Vallavalitsus, MTÜ	pidev	8 000	valla- ja riigieelarve (800), fondid
Kohalike vabatahtlike päästjate koolitamine	MTÜ, vallavalitsus	pidev	4 000	valla- ja riigieelarve (400), fondid
Ehitus- ja heakorraküsimustege tegeleva väärteomenetleja teenuse ostmin	Vallavalitsus, VOL	pidev	6 000	valla eelarve
Valvekaamerate paigaldamine olulistesse liikumiskohtadesse	Vallavalitsus, erasektor, MTÜ	2015-2018	10 000	valla eelarve (1 000), fondid
Infopäevad (naabrivalve, turvalisus, abipolitseinikud, liikluse reguleerimine jm) koostöös teiste omavalitsustega	Vallavalitsus, teised KOV-id	pidev	2 000	valla eelarve, teised KOV-id, fondid
4. PUHKEMAJANDUSLIK RESSURSS JA TURISM				
4.1. Puhkemajanduslik ressurss				
Loodushariduse, keskkonnaohoiu ja jäätmete käitlemise alase teavitustöö edendamine (selgitustöö koolis ja lasteaias, valla leht, infopäevad)	Keskkonnaamet, kool, vallavalitsus, teised KOV-id	pidev	4 000	riigi- ja valla eelarve(400), fondid,

Tegevusvaldkonnad ja tegevused	Vastutajad, elluviijad	Elluviimise aeg	Maksumus €	Rahastusallikad (OV osalus)
Visuaalse infosüsteemi arendamine (külade nimesildid, infoviidad, infotahvlid, radade märgistamine)	Vallavalitsus, MTÜ-d, omanikud, RMK, Keskkonnaamet	pidev	10 000	valla eelarve (1 000), fondid,
Haanja, Ruusmäe jt. külade haljastuse korrastamine ja heakorra edendamine	Vallavalitsus, omanikud	pidev	100 000	valla eelarve (15 000), fondid, omanikud
Väärtuslike maastike hooldus, vaadete avamine väärtuslikelt teelõikudelt ja vaatekohtadest	Keskkonnaamet, RMK, omanikud, vallavalitsus	pidev	100 000	valla eelarve (15 000), riigieelarve, fondid
Järvede ja kallasadade korrastamine, puhastamine ja vaadete avamine (Kavadi, Vaskna, Palojüri, Ruusmäe jt). Puhkekohtade arendamine	Keskkonnaamet, RMK, omanikud, MTÜ-d, vallavalitsus	pidev	100 000	valla eelarve (10 000), fondid
Jalgratta (suusarollerid) -, suusa-, matka- ja teiste sarnaste radade hooldamine ja edasiarendamine	Vallavalitsus, RMK, MTÜ-d, erasektor	pidev	200 000	valla eelarve (20 000), fondid
Jätkuv võitlus karuputkega koostöös maaomanikega	Keskkonnaamet, omanikud	pidev	40 000	riigieelarve, omanikud
Uue-Saaluse pargi renoveerimine, selleks projekti väljatöötamine	RMK, MTÜ-d, KKA	2015-2018	15 000	riigieelarve, fondid
Kavadi järve veetaseme normaliseerimine, paisude korrastus neile omaniku leidmine	Keskkonnaamet, RMK	2015-2017	15 000	Keskkonnaamet
4.2. Turism				
Kohaturundus valla atraktiivsuse tõstmiseks ja turistide ligitõmbamiseks	Erasektor, vallavalitsus,	pidev	80 000	valla eelarve (8 000), fondid
Suure Munamäe kompleksi arendamine ja korrastamine (sh ka kaldtrepp, märke viiva trepi korrastamine, väikevormis tee ääres, viidad, parkla, välireklaam, valgusintallatsioonid, välis- ja siseekspositsiooni loomine, tootearendus ja -turundustegevused ja -materjalid)	Vallavalitsus	2015-2019	350 000	valla eelarve (35 000), fondid

Tegevusvaldkonnad ja tegevused	Vastutajad, elluviijad	Elluviimise aeg	Maksumus €	Rahastusallikad (OV osalus)
Turismitoodete arendamise toetamine (nt tasuvusteostatavusuuringute, tootekontseptsioonide koostamine), koostöö arendamine partneritega)	Erasektor, MTÜ-d, vallavalitsus	pidev	40 000	fondid, valla eelarve (4 000),
5. KOHALIK OMAVALITSEMINE				
Väliskoostöö ja KOV koostöö arendamine, sh koostöö arendamine naabervaldadega	Vallavalitsus, volikogu	pidev	20 000	valla eelarve (2 000), fondid
Volikogu, vallavalitsuse ja sidusstruktuuride info edastamine sihtgruppidele (Infopäevade läbiviimine valla erinevates piirkondades, valla leht ja kahe valla ühine ajaleht, kodulehekül, sotsiaalmeedia kanalid jm)	Vallavalitsus, volikogu	pidev	100 000	valla eelarve (10 000), fondid
Vallavalitsuse ja allasutuste töötajate elukestva õppe toetamine ning suhtlemis- ja IT-alaste koolituste korraldamine	Vallavalitsus	pidev	60 000	valla eelarve (20 000), fondid
Töötajate tunnustamine	Vallavalitsus	pidev	8 000	valla eelarve (8 000)
Tööks vajalike tehniliste vahendite soetamine	Vallavalitsus	pidev	25 000	valla eelarve (6 000), fondid
Isikuandmete turvalisuse tagamine	Vallavalitsus	pidev	25 000	valla-(2 500) ja riigi eelarve
"Sõprade klubi" (elanike ja seotud inimeste) kaasamine valla arendustegevusse ja valla mainekujundusse	Vallavalitsus, volikogu, hallatavad asutused	pidev	1 000	Valla eelarve (100) ja fondid
Teadetetahtlite paigutamine küladesse	Vallavalitsus	2015 - 2016	3 000	Valla elarve (300), fondid
Elanikkonna rahuloluküsitluse läbiviimine	Vallavalitsus	2015 - 2016	1 000	Valla eelarve (200) ja fondid
Valla turundusstrateegia koostamine	Vallavalitsus	2015-2017	3 500	Valla eelarve (500) ja fondid

Tegevuskava tabelis kollasel taustal olev maksumus on kajastatud eelarvestrategias investeringuprojektide juures.

Arengut mõjutavate suundumuste kirjutamisel on kasutatud:

- Üleriigiline planeering Eesti 2030+ (kehtestatud Vabariigi Valitsuse 30.08.2012 korraldusega nr 368)
- Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 (Siseministeerium)
- Riiklik turismiarengukava 2014-2020 (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium)
- Lõuna-Eesti turismi arengukava aastani 2020
- Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 (Haridus- ja teadusministeerium)
- Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (Haridus- ja Teadusministeerium)
- Kohalike omavalitsuste ettevõtjasõbralikkuse uuring (Eesti Kaubandus-Tööstuskoda)
- Kohalik omavalitsus ettevõtluse edendajana (uuring, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda)
- Eesti regioonide majandusstruktuuri muutuste prognoos (Tartu Ülikool)
- Kohalike omavalitsuste vabatahtlikud initsiatiivid ettevõtluskeskkonna arendamise ja ettevõtluse toetamise suunal (Geomedia)
- Kohalike omavalitsuste koostöö rakendamine kohaliku omavalitsuse ülesannete paremaks täitmiseks ja avalike teenuste kvaliteetsemaks ning efektiivsemaks osutamisel (Geomedia ja Tallinna Tehnikaüliool)
- Elanikkonna suhtumine haldusreformi (uuring, Siseministeerium)
- Toimepiirkondade määramine (Siseministeerium, Statistikaamet)